

La lectura en els projectes de treball

Teresa Colomer Martínez

Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura

Universitat Autònoma de Barcelona

En els últims anys s'ha difós en els mitjans educatius la consciència que cal afegir l'alumna a progressar en la seva capacitat de comprendre els textos escrits i que, per fer-ho, cal planificar l'ensenyament de la lectura al llarg de tota l'escola rítica¹ e. Totes les àrees del currículum. Aquesta nova manera de concebre l'aprenentatge de la lectura troba inigualables avantatges en l'organització dels ensenyaments en projectes de treball, ja que aquest tipus d'organització pot reduir notablement un cert grau d'artificialitat que molt sovint es troba en les activitats escolars de lectura.

Les divisions escolars en les activitats de lectura

Efectivament, si analitzem les activitats de lectura més freqüents actualment a l'escola, es pot constatar un cert divorci entre els aspectes següents:

Les activitats de lectura realit i els exercicis d'aprenentatge lector

En moltes situacions escolars les noies i els nois llegien texts amb un propòsit igual o similar al de l'ús social per al qual ha estat escrit. És en aquest sentit, per exemple, que l'alumna llegeix llibres de llegir a partir de les activitats de biblioteca o de l'àrea de llengua i literatura, o que llegeix obres informatives o lliures de text per obtenir informació tant si és volguda lliurement com requerida per l'exercici. En d'altres situacions els nois i les noies realitzen exercicis de lectura de text, ja sigui de comprensió o d'altres aspectes relacionats amb la lectura. A l'àrea de llengua és on acostumen a fer explícitament aquest tipus d'exercicis com a ajuda per a l'apre-

¹Article publicat a *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, núm. 7, p. 33-7, octubre 1994.

mentatge l'entregu a totes les altres àrees tendeixen a fer-ho també implícitament, sovint amb massa poca atenció a les dificultats lectores de l'alumnat.

Les activitats de lectura i les activitats d'escriptura

Normalment els materials escolars i les activitats explícites d'aprenentatge s'organitzen en dos moments diferents: primer la lectura d'un text –literari o informatiu– i, després, la realització de diverses formes d'escriptura relacionades amb la lectura feta. El text llegit es resumeix, s'esquemalitza, s'analitza, s'utilitza per contestar preguntes, s'imita, es parafraseja, etc. La divisió entre la lectura i l'escriptura en dos temes diferents porta aparellada també una altra divisió: la lectura es dirigeix a textos que s'han creat i funcionen socialment, són textos externs i autònoms. L'escriptura, en canvi, produeix textos escolars, textos per comprendre el text social, textos que rarament funcionen com a text llegit per a algun propòsit que no remeti al text primer. La lectura és llevè així la lectura de l'extern, mentre que a l'escriure s'hi donen nom abelles al seu voltant en textos fragmentaris i d'aprenentatge.

Els aprenentatges curriculars de cada àrea i una nova línia transversal d'exercicis específics de lectura

La preocupació per l'aprenentatge lector ha incompert recentment a l'escola un espai d'exercitació en les habilitats recuperades en la lectura de textos, de vegades sota la forma de tècniques d'estudi. S'intenta ensenyar, així, als alumnes a realitzar operacions –retorns tan importants com les de distingir la informació relevant d'un text, jerarquitzar les idees que conté, utilitzar els organitzadors textuals, correlar la pròpia comprensió, realitzar inferències pertinents, progressar en la velocitat de lectura, deduir el significat de les paraules pel context, etc. Sens dubte, la presència d'aquests nous continguts explícits en la planificació dels ensenyaments és molt positiva, però atorga un tercer èmbit de divisió entre l'aprenentatge de la lectura i les altres activitats escolars.

Per què el treball per projectes afavoreix l'aprenentatge de la lectura

El treball per projectes permet que les activitats de lectura a l'escola superin en gran part les divisions que acabem d'assenyalar i facilita que la lectura obtingui el seu sentit social d'activitat habitual i necessària en una societat alfabetitzada. Així, en relació amb els punts anteriors, es pot afirmar que el fet que el treball de lectura s'integri en el treball per projectes presenta els avantatges següents:

Integra els moments d'ús amb els moments d'exercitació

La realització habitual d'exercicis desglossa –afila les operacions lectores i sistematitza– els de cadascun. L'ensenyant esbrina que, posteriorment, cada aprenentatge l'entregu transversal i s'integri –tots en un acte lector complet a través de la lectura en situació real. És molt probable, però, que l'alumnat tingui dificultat per establir els

lligams d'una relació tan vaivorena i que ho percebi com a dues feines diferents o instruments igualment diferenciats. Els projectes de treball, en canvi, suposen una situació de lectura en la seva globalitat, de manera que l'exercitació en canvi dels components i la seva integració en l'ús es produeixen en el mateix èmbit de treball i al servei del mateix propòsit. D'aquesta manera, incalca que pugui programar-se activitats dels dos tipus, seran percebudes per l'alumnat dins d'un mateix i únic progrés.

Interrelaciona les activitats de lectura i escriptura

Els projectes de treball poden fer més èmfasi en aspectes de lectura (quan es vol programar una lectura de poemes, per exemple) o en aspectes d'escriptura (si el propòsit es escriure una col·lecció de contes de terror, posem per cas). Però en qualsevol projecte els nois i les noies es converteixen en receptors i emissors d'una gran varietat de textos escrits que s'interrelacionen de moltes maneres i en un ordre temporal molt divers, tot superant la divisió entre l'escrit extern i l'autònom i l'escrit propi i l'alestre. La regulació oral de les activitats del projecte completa la interrelació de totes les activitats lingüístiques, a banda –evidentment– que els projectes innovadors també produeixen orals com a finalitat principal o secundària.

Engloba els exercicis sobre les operacions de lectura i les ajudes a la comprensió

En esforçar-se per entendre i produir textos segons la funció social, octa a la qual s'han creat, les noies i els nois aprendran més sobre les seves formes d'organització –convencionals però –o casuístiques– que en l'anàlisi de les estructures textuals realitzada en hores predeterminades.

El propòsit real de la seva lectura els farà entendre, per exemple, la necessitat de llegir de diferents maneres (lectura atenta, ràpida, selectiva, etc.) i els oferirà tant el criteri per preferir-ne una o l'altra com el motiu per voler continuar-la. Això no vol dir, naturalment, que l'alumnat aprengui millor simplement a base de pràctica, sinó que el que volem remarcar és que els projectes, en oferir un motiu per a la lectura més enllà del de superar uns exercicis o habilitats lectores, fan les millors condicions per al seu aprenentatge.

Afavoreix l'assimilació dels aprenentatges fets

Els nois i les noies recorden millor la lectura de textos externs a si aquesta lectura queda inclosa en el record global d'un tipus d'activitat usat i amb sentit propi. Així, per exemple, se'n deixen recordar-se millor a lectura d'un poema a través de la seva connexió amb un literari de lectura o amb una exposició poètica que en cas la lectura d'un poema aïllat un dia a classe sense cap tipus de context. O és probable que consolidin millor el seu coneixement sobre com funcionen les enciclopedies si han hagut de basar en s'hi i aprendre a usar les per confeccionar una cartolina que no pas si han analitzat les convencions dels seus articles el dia que atocaven tècniques d'estudi.

L'adquisició de la lectura com a instrument lingüístic de comunicació i accés al coneixement es produeix de mil maneres diferentment descriptibles en una situació

escolar i social rica en l'ús de textos escrits, i cal remarcar que els projectes de treball són una forma d'organització privilegiada per a aquesta immersió. Però això no vol dir que no es puguin preveure i breu-cum objectius i exercicis determinats en cadascun dels projectes. Ben a l'inrevés, a continuació exemplifiquem la presència d'objectius d'aprenentatge lector en els projectes de treball a través d'un exemple centrat justament en l'adquisició de la lectura com a font d'informació, tema per excel·lència de moltes activitats de tècniques d'estudi i tema d'interès de totes les àrees del currículum.

Un projecte de lectura: la creació d'un fitxer informatiu¹

La proposta de creació de fitxers informatius per part de l'alumnat pot ser una bona activitat per englobar molts aprenentatges sobre la lectura informativa, ja que per fer el seu fitxer es haurà d'usar i els nois es veuran en la necessitat de realitzar operacions habituals en aquest tipus de lectura. Així, aquest projecte de treball dona oportunitat on:

- Saber que cal precisar què és el que es busca exactament.
- Aprenere en es troba la informació i quines ajudes es tenen per trobar-la.
- Conèixer l'organització convencional de diversos tipus de text informatiu.
- Saber com es pot fer per seleccionar la informació de la manera més fàcil i ràpida.
- Aprenere a resumir-la, títolant-la i ordenar-la.
- Veure la necessitat de confeccionar el fitxer com un estímul per a la comunicació de la informació a altres.

La forma d'un fitxer redueix la dificultat d'una redacció extensa i centra el treball en l'aprenentatge de la recerca i en la divisió de la informació per blocs coherents. Aquesta divisió en apartats fa governable el contingut comprensiu i de la pròpia redacció, i ajuda a assimilar el concepte d'estructura i ordre expositiu, així com imprescindible en aquest tipus de text.

La lectura de fitxes realitzades confegides per a diferents propòsits farà prendre consciència dels usos socials d'aquest tipus de redacció, des de les fitxes de consulta teòrica (sobre les característiques comparatives de productes determinats en catàlegs de venda, per exemple) u les fitxes d'informació sobre plantes u animals existents al nostre país u l'ús literari d'aquest tipus d'informació definitòria en la creació de bestiaris literaris o de col·leccions imaginatives de tota mena d'objectes i personatges.

La proposta de treball pot concretar-se en la realització d'un fitxer sobre qual sevol tipus d'informació que es pretén a aquesta fórmula i que estigui en el camp d'interès de l'alumnat.

Pot tractar-se d'un fitxer relacionat amb la temàtica que estigui relacionada amb àrees socials o naturals, per exemple. O bé pot tractar-se d'un fitxer de personatges de ficció, tot fent referència a un tipus de coneixement que forma part de l'imaginari col·lectiu de la nostra societat. De fet, cada tema pot tenir els seus avantatges i dur a objectius secundaris diversos. Així, un fitxer de personatges mitològics pot oferir coneixements ben necessaris en la comprensió cultural de la nostra societat, mentre que un recull de personatges de curules pot afavorir el recerca, l'intercanvi i l'interès sobre la lectura literària.

L'organització del treball

L'organització de la feina té diferents opcions. Es pot fer un sol fitxer entre tota la classe o es pot dividir l'alumnat en grups de treball i que cada grup en faci un de tema diferent. La tria vindrà de les preferències personals, el material de consulta de què disposa i les possibilitats organitzatives del grup. Cal tenir present, però, que com menys reactivacions hi hagi més sentit tindrà el treball i més interessant serà el resultat final.

De no parlar el projecte, caldrà preveure tres condicions materials de desenvolupament i les fonts de consulta:

- Veure de quants i de quins llibres disposem a l'escola.
- Preveure el lloc de consulta i reunió de petits grups (la classe mateixa, la biblioteca, etc.).
- Parlar amb les persones encarregades de biblioteca perquè tinguin present el material en consulta adient per als fitxers.
- Fer que les noies i els nois vagin portant el material que trobin i obrir-lo presentant a la classe.
- Revisar la dificultat de lectura d'aquest material i preveure si en faltaria.
- Preveure els aspectes materials per a la confecció final del fitxer.

Si el fitxer es fa sobre personatges de contes es pot pensar en la utilització d'alguna història de la literatura infantil. Però de fet hi ha molta de material. Amb les enciclopèdies alfabètiques, els contes, algun llibre de consulta i els recerchs o preguntes de propi alumnat segons el tema escollit, n'hi ha ben de prou. És millor poca informació, però ben treballada i interessant per a ells, que no pas una allau de dades. Cal tenir present que aquest treball ha de ser percebut com una feina entrada en la decisió del que es vol saber en una fitxa ben organitzada, en el contrast entre el fitxer que han previst i la informació que han trobat, en la discussió raonada sobre els apartats en col·laborar a l'informació i en l'esforç per recórrer en la manera de comunicar la nova informació confegida.

El desenvolupament del treball suscita la combinació de la realització progressiva del fitxer amb activitats d'aprenentatge sistemàtic sobre la lectura informativa. L'intercanvi d'aquests dos tipus d'activitats té com a objectiu ajuar les noies i els nois en els aspectes següents:

1. Veure a propòsit la nostra obra publicada com a material d'ús escolar a Caixa de Temps i Millers, 1993.

2. Tal com, per exemple, a Aubert, 198 i Benet, 1997. Falt, 1989.

1. Com han de delimitar els objectius de recerca

En començar a treballar s'hagin dividit per grups de treball i s'hagi triat el tema, haurà d'ofrir models de fitxes informatives que els facilitin la representació mental dels escrits que hauran de llegir. A continuació hauran de delimitar els diferents apartats informatius de la seva llista tot valorant l'interès dels objectius concrets de recerca. L'anàlisi de les fitxes models els ajudaran a veure com han de delimitar seccions diferents d'apartats i com cada tipus d'informació ha d'estar ben situat en un subapartat. Les fitxes començaran a omplir-se amb els coneixements que ja tingui sobre aquestes qüestions. Un fitxer de mitologia grega, per exemple, podria tenir un fitxer amb apartats com els següents:

Tipus de personatge
Categoria (deu, tità, etc.)
Personatges
Representació i altre contextos
Resum de la seva història
Altres versions de la història o dels orígens del personatge
Versions posteriors (literàries, de postales, etc.)
Utilització posterior del seu nom (per a noms de persona, objectes, etc.)
Relació del personatge amb l'escola (alumnes que porten el seu nom, l'aire de l'escola, etc.)
Platons o escriptors sobre els seus conceptes

A més d'aportar els seus coneixements previs, aquesta fase educa en l'hàbit intel·lectual de buscar allò que es vol saber i a partir dels interrogants suscitats en la confrontació explícita amb el que se'n sap. L'acord del grup de treball sobre els apartats implica un esforç iant de rigor en la definició del tipus de qüestions com de negociació entre tots els membres del grup per establir els objectius de treball conjunt.

2. Quines formes d'organització textual de la informació trobaran

La lectura d'un ventall de textos informatius de diferent tipus pot familiaritzar els alumnes amb la manera de text que hauran d'enfrontar en la seva recerca. Veure en un costuma a organitzar-se la informació en un article d'enciclopèdia alfabètica, en un article d'una enciclopèdia temàtica o en un llibre o revista sobre el tema, o bé la utilització de formes narratives per explicar la informació són coneixements que es poden adquirir a través de la lectura i l'anàlisi col·lectiva d'exemples d'aquests textos.

La mateixa idea de ventall pot prescriure les tècniques utilitzades per ajudar en la lectura comprensiva dels textos, tot utilitzant una alquies de les més rendibles per a cada un. Així, en l'enciclopèdia alfabètica és fàcil fer veure l'estructura de desenvolupament de la informació, en un article de revista pot alertar's un esquema operacional de lectura informativa tal com pensar preguntes prèvies, articular l'apartat de la consulta a partir dels subtítols, llegir i comprovar l'autènticació, detectar la informació no prevista i relacionar la informació tècnica amb la textual. D'altra banda, les formes narratives poden constituir el punt de partida per constatar l'ajuda que su-

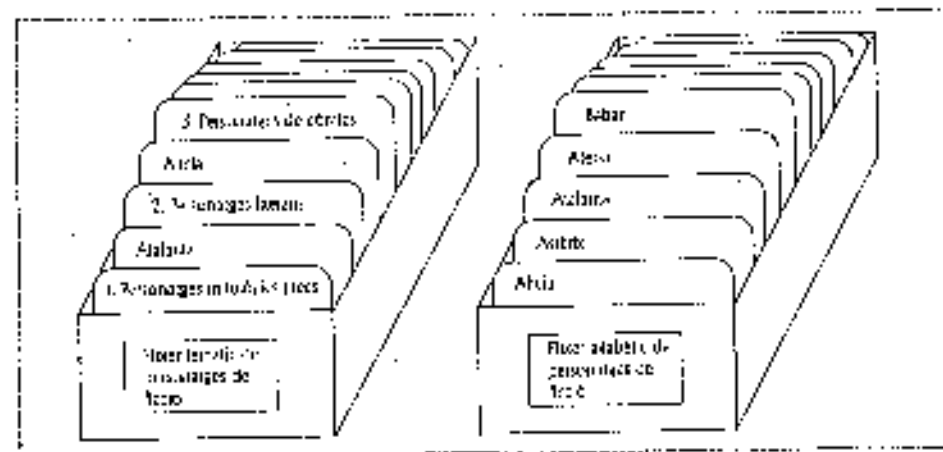
porta especialitzar el text, o bé poden alertar l'opunitat d'exercitar-se en la presa de notes i en la recerca de definicions a partir dels personatges que hi apareguen.

També ocorre amb l'enciclopèdia que els textos informatius orientats als infants es presenten com a enciclopèdies informatives amb llistes de textos i suport gràfic molt variats sobre un mateix tema. El treball sobre un text d'aquest tipus pot oferir una bona ocasió per aprendre la llista de textos només aquella informació que interessa per a algun propòsit determinat com a fusionar-la en un text escrit unitari.

3. Com poden accedir a les fonts d'informació

Els nois i les noies saben i pot fer-se explícit, que la informació tendeix a dividir-se i emmagatzemar-se en la societat tot preveient formes de recuperació de cada informació a través de fils d'Ariadna preestablerts i donats pels usuaris. Aquest fet s'ha produït des de la llista de telèfons fins a la classificació de la botiga de vídeos. Així, doncs, és prou clar que l'usuari que inicia la seva recerca d'informació ha d'aprendre a utilitzar les pistes convencionals de localització dels coneixements implicats.

A l'avís d'exercicis i en el mateix moment de la consulta per a seu fitxer, els nois i les noies es comprovaran, per exemple, que per manejar les enciclopèdies alfabètiques és necessari fer un bon domini de l'alfabet i com el coneixement de com funcionen les entrades d'un mateix article o les formes de remetre's de l'una a l'altra. A les enciclopèdies temàtiques o als llibres informatius hauran de saber integrar els índexs i sumaris i en la biblioteca esdevindrà pública l'oportunitat de fer un avís essencial en la seva possibilitat d'air bar el coneixement social acumulat. Caldrà, doncs, autèntic que aprenguin les regles de seu funcionament i les formes previstes per a la localització de tot el material que els pugui servir a través, per exemple, de l'ús dels fitxers alfabètics de matèria.

4. Com han de llegir quan busquin informació

A diferència d'altres tipus de lectura, la recerca informativa es basa en una llegida ràpida del text en el qual el coneixent de que es busca concretament i en la consciència que, o bé s'ha trobat o bé no s'ha entès, o bé que s'ha de continuar buscant.

Massa sovint es pot veure com alguns alumnes fracassen en la seva lectura, fins i tot quan són davant de la informació volguda, i això que es tracta de lectors prou habituats a llegir comprensivament els textos. La gran dificultat en la lectura de recerca informativa de sisius i les noies rau en el maneigment. Sovint s'enfronten a textos llargs per obtenir informacions molt més breus. Si procedeix com en la lectura integral i seguida –a més freqüent a l'escola tant en la lectura de ficció com en els llibres de text–, l'esforç resulta absolutament descompensat. És imprescindible, doncs, remarcar la necessitat d'aquestes formes de lectura i exercitar la ràpida i selectiva en funció d'un propòsit precís.

Com ajuda aquest projecte als objectius d'aprenentatge lector

L'exemple d'un projecte de treball sobre la lectura informativa mostra com es pot gaudir de les avantatges que hem assenyalat anteriorment tant a propis d'aquesta manera d'organitzar el treball.

Estrictament, en primer lloc l'aprenentatge i exercitació de 5 plumes sobre com són els textos informatius, on es troben i com cal llegir-los es produirà tant a partir de la recerca per al lèxer com en activitats prèvies o intercalades amb les fases de recerca. Tant en els moments d'ús com en els moments d'aprenentatge sistemàtic, podrà, els alumnes saber què és el que estan aprenent a fer i per què. Mentre fan exercicis, les noies i els nois podran establir lligams explícits amb el que han vist en la seva recerca, i mentre realitzen el fitxer treballaran amb normalitat al que han après en les activitats d'anàlisi i exercitació.

En segon lloc, el projecte ha de contemplar diversos moments de lectura de recerca, coordinats amb l'escriptura d'apunts, la discussió oral del que s'ha trobat, la informació trobada, la consciència dels buits que cal omplir i, fins i tot, la reelaboració dels apartats de la fitxa inicial. Aquestes anades i vingudes entre els seus escrits, la lectura del que ja tenen, la lectura de noves fonts d'informació i la redacció definitiva de les seves fitxes oferirà una ocasió per a la interrelació de la lectura, l'escriptura i la feula oral que culminarà en un escrit breu i complet per al qual s'hauran realitzat operacions de recerca, definició i fusió d'informacions diverses.

En tercer lloc, es a unes sabent que el producte del seu treball és un text nou de la mateixa categoria i utilitat que els consultats, amb la mateixa funció social. La idea central d'aquest text és justament el que els ha de permetre controlar i valorar tot el seu procés de treball. Els fitxers poden oferir-se com a material de consulta futur a la biblioteca del centre o de l'aula. En qualsevol cas la redacció definitiva es farà amb consciència del possible destinatari i, per tant, l'atenció als aspectes de redacció serà un requisit obvi. Al llarg del seu treball, doncs, els nois i les noies hauran après moltes coses sobre la lectura i l'escriptura informativa integrant-les en el context d'un mètode de recerca que els pot ser molt útil per al seu treball acadèmic futur en qualsevol àrea del currículum.

L'exemple d'aquest projecte mostra també que els objectius d'aprenentatge de la lectura no han de quedar durant de manera imprecisa en les activitats endreçades, sinó que, com en aquest cas, són susceptibles de ser delimitats i avaluats amb tota cura. L'avaluació del projecte pot incloure diverses formes de valoració realitzades en diferents moments del procés. Des de l'avaluació de l'ensenyant i del mateix grup de

treball en les diferents fases del projecte fins a l'avaluació final del producte realitzat. I també podrà preveure's avaluacions per constatar el grau d'assimilació de diverses aprenentatges lectors realitzats a través de tot el treball (per exemple, d'ordenar la informació nova de la redundànt, d'ordenar una informació en parts coherents, relacionar informacions de forma jeràrquica, etc.). Concretar els objectius i saber si s'han assolit és ben possible. L'avantatge és que pot fer-se a partir de la planificació d'activitats que es vinculin a creient el seu sentit i que, per tant, estimulin en els alumnes l'esforç i la voluntat de dur-los a terme.